

O knjigi dr. Vojana Rusa "Žive vrednote antifašizma"

BOGDAN OSOLNIK

Vrednost knjige dr. Vojana Rusa, uglednega znanstvenika in misleca, "Žive vrednote antifašizma", vidim predvsem v tem, da antifašizem obravnava v vsej širini, kot evropski in svetovni pojav ter da poudarja pomen njegovih vrednot tudi za sedanji čas.

Kaj je v tem novega? Znano je, da smo se pri nas, kadar je bil govor o vrednotah antifašizma, zadrževali v glavnem na narodnoosvobodilnem boju v letih druge svetovne vojne. Vendar se protifašizem ne začne in ne konča z NOB. Evropska in svetovna delitev med pristaši fašizma in protifašizma se je začela že mnogo prej, ko sta Musolini in Hitler uvedla v svojih državah fašistično diktaturo in z demagoškimi gesli napovedala boj za novo razdelitev sveta. Musolini je svojo imperialistično politiko začel uresničevati leta 1935 z napadom na Etiopijo, naslednje leto se je vnela vojna v Španiji, utrdila se je tim. os Rim-Berlin, leta 1938 je Hitler zasedel Avstrijo in njegov kljukasti križ se je pojavil na Karavankah, naslednje leto pa je zasedel Čehoslovaško. Po nemškem napadu na Poljsko septembra 1939 se je začela druga svetovna vojna, Slovenci pa smo se znašli v njenem vrtincu spomladi leta 1941.

Vse to naštevam, ker je zelo pomembno zgodovinsko dejstvo, da je že v obdobju pred nacistično in fašistično okupacijo Slovenije bilo mogoče spoznati zločinsko naravo fašizma. Že v tem obdobju se je tudi na naših tleh začela delitev med pristaši in zagovorniki fašizma ter narodno zavednimi Slovenci, ki jim je usoda slovenskega naroda bila pomembnejša od strankarskih ali ideoloških interesov. Preseganje strankarskih okvirov je bilo toliko lažje, ker je že sicer korumpirana in nesposobna strankarska politika izgubila ves ugled med ljudmi. (Danes nekateri raziskovalci družbenih pojavov z začudenjem odkrivajo slabosti tim. partitokracije. Izkušnje iz let pred drugo svetovno vojno pa so že razkrile njene slabe strani ne le pri nas, temveč tudi v nekaterih zahodnih državah. Ali se ni nacizem rodil na tleh tim. Wajmarske demokracije, ki ni imela dovolj lastnih obrambnih mehanizmov proti zlorabi oblasti?)

Že v tistih letih se je začel tudi vzpon antifašizma. Spominjam se kako globoko smo mladi sodoživljali trpljenje Slovencev pod fašističnim in nacističnim jarmom na Primorskem in Koroškem, kako smo ob nacističnih grožnjah Čehoslovaški bili celo pripravljani, da bi šli med prostovoljce, če bi prišlo do boja za njeno svobodo. Spominjam pa se tudi, kako ogorčeno so nekateri reakcionarni krogi to ocenjevali kot komunistično propagando in zablodo ter poskušali takšno razpoloženje za vsako ceno zatreti. Že v tem predvojnem obdobju so se utrdile korenine delitve, ki je imela tako tragične posledice za naš narod v drugi svetovni vojni. Pozoren raziskovalec novejše zgodovine lahko že v takratnih dogajanjih odkrije kasnejše nosilce glavnih tokov v spopadu med fašizmom in antifašizmom, med bojem proti okupatorju in kolaboraciji. V okrilju obeh tokov so se poglobile tudi razlike glede vrednot ene in druge miselnosti. Uradna cerkev se je na slovenskem, žal, že takrat opredelila proti svobodoljubnim težnjam, in je bila še posebno neprizanesljiva do samostojno razmišljajočih ljudi v lastnih vrstah, kar se je pokazalo najočitneje v odnosu do Kocbeka in njegovega kroga.

V času vojne je udeležba kristjanov v protifašističnem gibanju pozitivno vplivala na izoblikovanje njegovih vrednot. Ta vpliv bi bil zagotovo še znatno močnejši, če se nekateri cerkveni krogi med vojno ne bi tako globoko zapletli v kolaboracijo z okupatorjem.

